

УДК 330.322.2:661

В. П. КУРАЧ, Л. О. АКСЬОНОВА

ІНВЕСТИВАННЯ ХІМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

Досліджено сучасний стан і проблеми інвестування підприємств хімічної промисловості, проаналізовано джерела інвестицій, вказано на найбільш прийнятні шляхи підвищення інвестиційної привабливості галузі.

Аналіз інвестиційної діяльності підприємств хімічної промисловості України за 2011 рік свідчить про те, що структура інвестицій в галузі, в порівнянні з минулим періодом, принципово не змінилася. Основна їх частка (близько 50%) була вкладена в базові хімічні виробництва. Значні обсяги фінансування (понад 20%) отримали виробництва гумових, пластмасових виробів і хімічних волокон.

Протягом звітного року продовжувалася реконструкція виробництв Черкаського ВАТ «Азот», ЗАТ «Сіверськодонецьке об'єднання «Азот», ВАТ «Сумхімпром», ЗАТ «Кримський Титан», ТОВ «Карпатнафтохім», введено в експлуатацію устаткування з грануляції карбаміду у ВАТ «Концерн «Стирол». ВАТ «Кримський содовий завод» продовжив освоєння Північно-Баксанського вапняного родовища в Криму [1].

Значна частина підприємств галузі активізувала зусилля зі створення автономного енергопостачання та стабілізації роботи енергетичних виробництв.

Так, зокрема, в ЗАТ «Сіверськодонецьке об'єднання Азот» введена в експлуатацію криогенна установка розподілу повітря, в ТОВ «Карпатнафтохім» побудовано парогазовий енергоблок, на ВАТ «Концерн «Стирол» створена потужна установка з випуску біодизелю.

Основним джерелом інвестицій, у більшості випадків, є власні кошти підприємств, частка яких в загальному обсязі капіталовкладень складає близько 80%. При цьому, вітчизняні вчені стверджують, що преважають в них амортизаційні відрахування, не дивлячись на те, що амортизаційна політика в Україні є нераціональною, витратною та створює можливості для зловживань [2].

Прибуток є найменш ризикованим джерелом інвестицій і в усіх країнах слугує засобом відтворення. Однак, сьогодні в умовах України він не виконує своїх функцій, оскільки більшість

підприємств хімічного комплексу випускають продукцію, що не є конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Питома вага інвестицій у структурі прибутку підприємств зменшується ще й через зростання загальної нестабільності й високих ризиків, характерних для кризового стану економіки. У 2011 р. підприємства хімічної галузі реінвестували тільки близько 25% свого прибутку [2].

Серед позичкових джерел фінансування інвестицій важливе значення мають довгострокові кредити банків, але в Україні, у зв'язку з високою ціною кредиту та серйозними порушеннями, що мають місце у банківській сфері, це джерело практично не використовується (обсяг капіталовкладень за рахунок кредитних ресурсів становить 7–8%). Аналіз величини процентних ставок за кредитними операціями у розвинених країнах свідчить, що низький позичковий відсоток (до 10%) забезпечується високим обсягом депозитів населення, які досягають 50% від ВВП. В нашій країні громадяни майже не нараховують обсяги своїх внесків у банках за відсутності надійних гарантій з боку держави в одержанні доходу й забезпечення прозорості системи захисту заощаджень населення.

Крім того, участь населення в інвестиційних операціях обмежують і такі фактори, як: значний рівень безробіття; інфляція, що спонукає власників вільних коштів вкладати їх в цінності, товари, нерухомість, конвертувати в іноземну валюту; тінізація економіки, яка значною мірою обумовлена високим рівнем оподаткування підприємств; недоступність фінансових інструментів.

Емісія цінних паперів, як джерело інвестування, також не одержала широкого застосування у зв'язку з нерозвиненістю фондового ринку й невисокими обсягами статутного фонду більшості підприємств.

Важливим джерелом фінансування інвести-

ційної діяльності в Україні є залучення іноземного капіталу. Воно здійснюється в таких основних формах: пряме інвестування через створення як підприємств з іноземним капіталом, так і спільних підприємств; продаж цінних паперів; одержання кредитів, позик та гарантій міжнародних фінансових інституцій, країн, державних установ і банків.

За останні п'ять років ключовими інвесторами в Україні за кількістю проектів були США (12%), Німеччина (12%), Росія (10%) і Франція (8%). Найбільшими інвесторами за обсягом інвестицій стали країни ЄС (54%) та Росія (15,6%) [3].

Обсяг прямих іноземних інвестицій, що надійшли до України в минулому році, зріс на 8,2%. Нерезиденти вклали в економіку країни 6,47 млрд. дол., проте з урахуванням курсового переоцінювання і відпливу капіталу, чистий обсяг інвестицій збільшився лише на 4,65 млрд. дол.

Особливістю 2011 року стало скорочення прямих іноземних інвестицій у фінансовий сектор — до 1,26 млрд. дол., сектор нерухомості — до 967 млн. дол., хімічну промисловість — до 213 млн. дол. та торгівлю — до 429 млн. дол. [4].

Однак, частка іноземних інвестицій в загальному обсязі вкладень залишається й надалі низькою (близько 5%).

Головними перешкодами для надходження іноземних інвестицій в Україну та її регіони є: недосконалість Податкового, Господарського й Цивільного кодексів; високий рівень корупційності; «непрозорість» фондового ринку й приватизаційних процесів; нестабільність нормативно-правової бази; не врегульованість корпоративних відносин; відсутність дієвої системи страхування інвестицій; низька купівельна спроможність населення.

У хімічній галузі додатковими факторами, що негативно впливають на інвестиційний клімат, є: технічна недосконалість підприємств, диспропорції у структурі їх виробничого апарату, застаріла організація виробництва, майже повна відсутність мало-відходних, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій.

За оцінюванням фахівців, підприємницький ризик інвестицій в Україні становить 80%. Згідно з розрахунками, у світовому потоці прямих інвестицій на економіку України припадає близько 1%, або близько 5 дол. США на одну особу [4].

Аналіз стану основних засобів, динаміки та структури інвестування в хімічній галузі в останні роки дозволяє зробити такі висновки:

— ресурсні можливості щодо збільшення рівня конкурентоспроможності на існуючій технологічній базі практично вичерпані;

— рівень та обсяги інвестиційних вкладень в основний капітал не компенсують його фізичний та моральний знос. Інвестиційне недофінансування потреб галузі через нестачу фінансових ресурсів призвело до того, що близько 60% основних за-

собів мають віковий ценз понад 10 років;

— рівень інноваційності технологій відстає від діючих аналогів у промислово розвинених країнах на 15–20 рр., а частка інноваційно активних підприємств не перевищує 20%;

— основним джерелом внутрішніх капіталовкладень для підприємств залишаються власні кошти, які витрачаються на просте відтворення основних засобів [1].

За останні роки українська держава значно підвищила свою інвестиційну активність. Свідченням цього є: підписання угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій із понад 70 країнами світу, укладення більш ніж 50 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, ратифікування Вашингтонської конвенції 1965 р. про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними суб'єктами господарювання, вступ України у СОТ [5].

Крім того, ухвалено «Меморандум порозуміння між Кабінетом Міністрів України та підприємствами хімічного комплексу»; прийнято Закон України «Про державну підтримку і стимулювання розвитку виробництва та споживання мінеральних добрив в Україні», що передбачає низку заходів щодо стимулювання технічної модернізації підприємств азотної підгалузі за індивідуальними інвестиційними програмами; розроблено «Галузеву програму енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 р.» та «Галузеву програму скорочення споживання природного газу промисловими підприємствами та заходи з її реалізації».

Нещодавно свою діяльність в Україні відновила американська агенція з розвитку бізнесу. Ця структура американського уряду виділила 50 млн. дол. компанії «Сіґма-Блейзер», що співпрацює з вітчизняними підприємцями.

Рада директорів Світового банку затвердила Стратегію партнерства з Україною на 2012–2016 рр., яка передбачає реалізацію інвестиційної програми кредитування, обсягом у 500 млн. дол. на рік. Як очікується, Міжнародна фінансова корпорація надасть додаткові кошти у розмірі до 400 млн. дол. на рік. Інвестиційні програми Світового банку будуть спрямовані на поліпшення бізнес-клімату в Україні, зменшення витрат на ведення бізнесу як українськими, так і іноземними інвесторами, залучення приватних інвестицій, в тому числі, в хімічну галузь.

Державною програмою економічного і соціального розвитку України на 2013–2014 рр. передбачено збільшення промислового виробництва на 8–9% та зростання реального ВВП на 6,5% [5].

З огляду на амбітні цілі та у зв'язку з тим, що абсолютна більшість підприємств хімічної галузі неспроможна самостійно вирішувати питання фінансового забезпечення реалізації інвестиційних

проектів за рахунок власних джерел, видається необхідним широке залучення зовнішніх інвестицій.

Дослідження, проведені у 2011 р. компанією «Ернст енд Янг», встановлюють першочергові кроки щодо покращення інвестиційної привабливості України, до яких схиляється більшість вітчизняних фахівців.

Це — необхідність:

— формування інфраструктури: найбільш важливим критерієм для закордонних інвесторів (63% опитаних) є транспортна та логістична інфраструктура;

— забезпечення стабільності і прозорості: 62% іноземних інвесторів наполягають на тому, що Україні необхідно вдосконалити свою інвестиційну політику, особливо в таких галузях, як захист майнових прав, розвиток фінансових ринків і дерегуляція бізнесу, зменшення корупції, бюрократії і тиску з боку податкових та інших контролюючих органів;

— впровадження інновацій: інвестори очікують, що зростання європейської економіки відбудеться завдяки інноваційним галузям, таким як ІТ (24% з них) і екологічно чисті технології (23%) [3].

Таким чином, підприємства вітчизняного хімічного комплексу мають гостру потребу в інвестиціях. Подальші дослідження перспективних напрямків розвитку галузі, виявлення та усунення чинників, що стримують інноваційне інвестування у сучасних умовах, реалізація програми створення

сприятливого інвестиційного клімату мають на меті зростання довіри інвесторів, покращення іміджу країни і сприйняття її з точки зору можливостей та переваг, забезпечення підприємств необхідними інвестиційними ресурсами на інноваційне оновлення техніко-технологічної бази виробництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевцова Г.З., Жук О.І. Інвестиційний розвиток підприємств хімічної промисловості: напрямки та обмеження // Економіка та управління національним господарством. — 2011. — № 6. — С.34-36.
2. Тяжкороб І.В., Носач В.М. Аналіз інвестиційних джерел забезпечення організаційних змін у хімічному комплексі регіону // Фінанси України. — 2011 — № 5. — С.18-23.
3. Герасимчук М.І., Галиця І.В., Задорожня О.Д. Джерела інвестицій та їх економічне регулювання / Ред. М.І. Герасимчук. — К.: Інститут економіки НАНУ, 2009. — 157 с.
4. Ковеня Т.В. Підсумки роботи хімічного комплексу України у 2011 році. Основні тенденції та прогноз розвитку галузі на 2012 рік (аналітичний огляд) // Хімічна промисловість України. — 2012. — № 1. — С.3-17.
5. Голубов А.Г. Проблемы развития химического производства и пути повышения конкурентоспособности отрасли // Хімічна промисловість України. — 2010. — № 3. — С.3-8.

Надійшла до редакції 12.03.2012